

PERVOT PARANTUMISET JA PARANTAMISET

SQS
1/2017

I

Johdanto

Tiia Sudenkaarne ja Jan Wickman

Vain normaali on tervettä ja hyvää?

Parantaminen ja parantuminen kuuluvat käsitteisiin, joita on käytetty pyrkimyksissä niin sukupuolisen ja seksuaalisen moninaisuuden kuin muunkin norminrikkomisen kontrolloimiseen, mutta jotka sittemmin on otettu haltuun queer-näkökulmaisesti. Parantaminen on toimintaa, johon liittyy voimaa ja/tai valtaa olipa kyse perinteisestä kansanparannuksesta, biovaltaa toteuttavasta nykyaikaisesta lääketieteestä tai vaihtoehtoisista hoidoista. Parantuminen ja parantaminen ovat siis voimakkaita, ristiveitaisia ja rajoja rikkovia käsitteitä.

Parantuminen liittyy olennaisesti terveyden käsitteeseen ja mielletään yleensä parantumiseksi jostakin. Mutta mitä terveys oikeastaan tarkoittaa: toiminnallisuutta, turmeltumattomuutta, ykseyttä, muokkaamista, muuttia? Huolimatta moniselitteisyydestään terveys vaikuttaa kaikilla länsimaisen kulttuurin tasoilla ja kansanterveysajattelussa: terveys ja sen kautta operoivat oikeudet ja velvollisuudet ovat näennäisen ongelmattomina ja mahdollisimman laajalle levittäytyvinä läpitunkevia. Terveys on myös kaupallistettua, kokemuksellista ja epätasa-arvoista. Terveys ja sairaus ovat täynnä symbolisia, taiteellisia ja kulttuurisia merkityksiä, joilla on kehollisia seuraamuksia.

Normatiivisesta lähtökohdasta – että nimenomaan normaalius on tervettä ja hyvää – parantamisen tavoitteeksi nousee kivun ja tuskan lievittämisen ja torjumisen lisäksi helposti myös normiin sopeuttaminen. Esimerkkeinä mainittakoon transsukupuolisuuden kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään nojaava lääketieteellinen hahmottaminen ja sen pohjalta hoito, homoseksuaalisuuden aiempi sairausluokittelu tai jatkuvat pyrkimykset ”parantaa” sitä usein uskonnollispohjaisen ja psykiatrisesta diskursusta vaikutteita saaneen ”ehyttämisen” avulla¹. Queer-tutkijoiden ja -aktivistien kritiikki tällaista normalisoivaa parantamista kohtaan jatkaa aiempien medikalisaatiokritiikin ja niin sanotun antipsykiatrisen koulukunnan perinteitä (Cooper 1971, Conrad 1973).

2000-luvulla on kuitenkin alettu kehittää queer-parantamisen/-parantumisen (queer healing) ajatusta. Siinä norminrikkomiseen liittyvän kivun ja trauman aiheuttajaksi tunnustetaan poikkeavuuden sijaan kahlitseva

¹ Sukupuoli- ja/tai seksuaalisuunormeja rikkovien suhde usein heteronormatiivisiin terveyspalveluihin on kuitenkin laajemminkin jännitteinen. Monet tutkimukset eri maista kertovat ei-heteroiden potilaiden asiantuntemattomasta tai asiattomasta kohtelusta ja tämän aiheuttamasta pelosta, joka pahimmillaan johtaa siihen, ettei palveluja aina haeta edes todellisen tarpeen tullen (esim, Fredericks, Harbin ja Baker 2017, Hughes 2009, Heaphy ja Yip 2006, Holmqvist ja Rydin 2009 Jackson et al. 2008, Socada 1998).

Tiia
Sudenkaarne
ja
Jan
Wickman

normi sekä sitä erilaisin sanktioin ylläpitävät kontrollijärjestelmät, jotka väkivaltaisesti kohdistuvat sopeutumattomaan. Erilaisten queer-käytännöjen katsotaan tällöin voivan edistää tukahduttamisesta, alistamisesta ja kamppailuista selviytyvän norminrikkojan toipumista (esim. Hanna 2017, Berila 2016, Yep 2003).

Kun Suomen queer-tutkimuksen seuran 11. teemaseminaari pohti Turun yliopistossa pervoja parantumisia ja parantamisia lokakuussa 2016, esillä olivat sekä kriittiset, toiveikkaat että muutokseen pyrkivät queer-tulkinnat terveyden, hyvinvoinnin ja sairauden määritelmistä ja parantamisen teknologioista, parantumisen (väli)tiloista ja kulttuureista. Seminaaripäivien keskusteluista liikkeelle lähtien tämä teemanumero jatkaa ja laajentaa aiheen pohdintaa. Visuaalisen jatkumon seminaarista tähän numeroon muodostavat **Valpuri Kalman** kuvitukset. Kalman hahmoa ja hänen taidettaan esitellään Pervolinssi-osiossa.

Queer-näkökulmat parantamiseen ja parantumiseen ovat siis tutkimuksessa olleet moninaisia. Yllä jo mainittujen aiheiden ja queer-teorian aina keskeisten teemojen kuten biovallan kritiikin lisäksi on keskusteltu mm. pervoista parantajahahmoista (esim. Stobie 2010), pervoista kulttuureista ja queer-pedagogiikoista parantamisen ja parantumisen tiloina (Webster 2012, Berila 2012), parantavasta muistamisesta (Callier 2011), kyvykkyydestä normina, jota voi purkaa queer-teorian käsittein (McRuer 2006). Mitkä sitten ovat queer-parantamisen/-parantumisen keskeisiä piirteitä? Tähän erikoisnumeroon valikoituneissa teksteissä toistuvana teemana on queer-teoretisoinnin klassinen strategia, binäärivastakohtaisuuksien purkaminen. Toiseksi huomio kiinnittyy ajallisuuteen, joka on kovin erilainen molemmissa artikkeleissa ja esseessä. Esittelemme ensin numeromme artikkelit näiden kahden teeman valossa, minkä jälkeen avaamme ja syvennämme keskustelua niiden merkityksestä pervoparantamisen/-parantumisen käsitteelle.

Numeron artikkelit: Binäärien purkamista heteroiden kanssa liittoutumisesta lajirajojen kaatamiseen

Leena-Maija Rossi tekee artikkelissaan laajakaarisen katsauksen queer-käsitteeseen, -teoriaan ja -aktivismiin mahdollisina parantajina. Artikkelin konteksti on Yhdysvallat ja Suomi 1990-luvun alusta tähän päivään. Hän aloittaa tarkastelunsa Sedgwickin ”reparatiivisen” luennan periaatteesta ja toiveikkaasta, ”mahdollisuuksia kuvittelevasta” näkökulmasta ja pohtii queeria epäkohtien korjaajana. Hän esittelee queer-ajattelun ja -aktivismin (sekä sen vauhdittaman lesbo-, homo- ja transliikkeen) runsaan neljännesvuosisadan aikana saavuttamia, vaikuttavia edistysaskeleita niin heteronormatiivisten diskurssien ja representaatioiden kuin uusien oikeuksien ja mahdollisuuksienkin avaamisessa ei-heteroseksuaalisesti eläville. Tämän ylpeyden ajaksi luonnehditun menestyksen taustalla hän näkee queer-ajattelussa keskeisen pyrkimyksen eri queer-ryhmiä erottelevien rajojen ja (identiteetti)kategorioiden purkamiseen.

Rossi tunnistaa kuitenkin, Sedgwickiä seuraten eli ”paranoidimmin” lukien, myös edistyksen rajat ja sen mahdollisesti tuottamat uudet hierarkiat; homo- ja queer-normatiivisuudet, joiden polttopisteenä queer-tutkijoiden debateissa on avioliitto-oikeus. Hän keskustelee valtavirtayhteiskunnan suomasta tunnustuksesta riippuvia oikeuksia tavoittelevan politiikan kritiikistä, josta osin on myös käännytty ylpeyden ajasta homo- ja queer-häpeän uudelleen korostamiseen. Rossi kysyy silti, eikö avioliittoinstituution ehdottoman heteromääritelmän purkamisen voisi sittenkin nähdä reparatiivisesti myös normaalin pervouttamisena eikä pelkästään queerin normalisoitumisena. Riskinä on muutoin queer-liikkeen uudelleen jumittuminen homo–hetero-binääriin, josta alkujaan pyrittiin eroon. Queer-tutkimuksen nykykeskusteluissa on kuitenkin näkökulmia – esimerkiksi homonationalismin ja elämän ja kuoleman rajapintaa tarkasteleva nekropoliti-

SQS
1/2017

II

Johdanto

Tiia
Sudenkaarne
ja
Jan
Wickman

kan kritiikki² – jotka muihin jännitteisiin kuin homo–hetero-vastakohtaisuuteen keskittyessään jälleen avaavat queer-käsitettä yksiselitteistä määrittelyä vastustavaksi, parantumattomaksi.

Lopuksi Rossi täydentää keskustelua queerin myönteisestä parantumattomuudesta Sara Ahmedin (2016) pohdinnalla hauraasta queer-suhteesta. Siinä keskeistä ei ole keitä suhteessa on, vaan sen hauras laatu, joka liittyy sen joustavaan liikkuvuuteen. Toisaalta queer on pervo, loukkaus, joka kuitenkin kokoaa ne, joita vastaan se on heitetty, suhteisiin, joissa tehdään parantavaa työtä.

Lehden toisessa artikkelissa **Helinä Ääri** analysoi kahta kaunokirjallista kuvausta kanojen vapauttamisesta tuotantoeläinvankeudesta. Toinen on runofantasia ja toinen romaani, joka saa ironisia sävyjä, kun siinä kuvattu vapautusisku järjestetään paitsi eettisistä syistä myös elämystoimintana turistiryhmälle. Kriittinen eläintutkimus on yksi tutkimuskentistä, joilla on alettu luovasti soveltaa queer-tutkimuksesta peräisin olevaa käsitteistöä. Puhutaan esimerkiksi ihmismnormatiivisuudesta (Dell’Aversano 2010), joka edellyttää ihmislajin yksilöiltä aina suurempaa yhteyttä jokaiseen oman lajinsa edustajaan kuin mihinkään muun lajin edustajaan.

Äären kirjallisuusaineistossa tuotantoeläimen positiossa olevat kanat edustavat ihmiselle äärimmäistä toiseutta. Spesistisessä eli lajisyrjivässä diskurssissa perustavanlaatuisesti oletetun ihmis–eläin-dikotomian lisäksi kanojen mentaalista etäisyyttä ihmisistä vahvistaa se tosiseikka, että kanat tavallisesti aina pysyvät tuotantolaitoksissa koko elämänsä ajan useimmilta ihmisiltä näkymättömissä, vaikka elävät ihmisyhteiskunnan rajojen sisällä. Tämän lisäksi osa Äären analysoiman toisen tekstin ihmistoimijoista

2 Kiinnostavia ovat myös intersektionaalisuus ja queerin uusintumisen (regeneraation) analyysi esimerkiksi suhteessa kaupunkitilojen gentrifioitumiseen.

kyseenalaistaa vieläpä broilerien eläin-statuksenkin, kanallisuuden, koska nämä (he, kuten Ääri kirjoittaa) ovat kauttaaltaan tuotantoprosessia varten jalostettuja. Broilereita ei nähdä edes oikeina eläiminä vaan ne/he tulevat sysätyiksi luonteeltaan keinotekoisina vieläkin etäämmäs ihmisestä. Elollisina teollisuustuotteina ne jäävät kahden kulttuurisesti keskeisen kategorian väliseen tilaan – vapaan, ohjaamattoman evoluution muovaaman (tai luojan luoman) luonnon ja ihmiskäden valmistaman tuotteen väliin. Kategorioiden välitilat ovat Halberstamin (1995) mukaan käsittämättömiä ja hallitsemattomia, ja niiden asukkaista tehdään kulttuurimme hirviöitä. Niinpä kanatkin näyttävät lopulta olevan vapautuksen/parannuksen tavoittamattomissa reaali maailmassa. Romaanissa broilereiden raihnaiset kehot ovat este kanalliselle elämälle. Runon unenomainen vapautuskertomus puolestaan edellyttäisi toteutuakseen arkitodellisuudessa mahdottomia fyysisiä suorituksia.

Ääri argumentoi, että vapautuskertomuksissakin eläimet esitetään yleensä ainoastaan passiivisina kohteina: ensin moninaisen tuotantoeläimiin kohdistuvan väkivallan uhreina ja sitten vapauttajan toiminnan kohteina. Teksteissä kuitenkin murretaan ihmis–eläin-binääriä kolmella tavalla. Ensimmäkin niihin on kirjattu hetkiä, jolloin ihmishenkilön oletetaan tuntevan identifioituvan kanan kanssaan. Toiseksi joistakin ihmisistä puhutaan samaan tapaan kuin kanoista ja päinvastoin. Kolmanneksi on nähtävissä Ääreä erityisesti kiinnostavia välähdyksiä kanojen toimijuudesta, tahdosta ja vastarinnasta. Artikkelin haastaa oikeudenmukaisuustajumme lajirajoja kysymällä, miksi pervo parantava voima olisi vain ihmisiä varten.

”Auttavien” ja autettavien ihmisen välinen valtasuhde näyttäytyy **Mikko Rosenbergin** perinteisempää medikalisaatiokriittistä queer-näkökulmaa parantamiseen edustavassa esseessä hyvinkin karuna. Rosenberg pohtii erilaisten normit täyttämättömien kehojen hallintaa taloudellista hyötyajattelua korostavassa yhteiskunnassa. Hänen kolkossa ajankuvassaan

yksilöt, joiden ominaisuuksia määritellään toimintarajoitteiksi, kohtaavat säästöihin pyrkivät hallinnoitsijat ja tuotteistettua parantumisen (normalisoitumisen) toivoa myyvät kaupalliset toimijat. Tarjotut aputoimenpiteet ovat lisäksi usein leimaavia ja tuottavat häpeää. Rosenberg katsoo, että lääketieteellinen teknologia ja kustannusarviointi ovat aivan liikaa päässeet ohjaamaan sitä, millä tavoin kohdellaan toisenlaisia kehoja, jotka eivät täytä normaaliudelle asetettuja kriteerejä. Hallittavien ja hallitsevien välisen kuilun ylittämiseksi tulisi Rosenbergin mukaan parantua uusliberaalissa biokapitalistisessa yhteiskuntajärjestyksessä vallitsevasta ahneudesta, ei pyrkii parantamaan moninaisia kehoja. Ahneuden parantajaa hän ei kuitenkaan nykytilanteessa näe.

Aika parantaa?

Binäärijakojen dekonstruoiminen on eri tavoin keskeistä niin Rossin kuin Äärinkin artikkelien argumentaatiossa. Rossi puuttuu queer-keskusteluissa kritisoituun homo–hetero–binäärin korostukseen, joka kuitenkin toisaalta helposti nostaa päätään, kun queeria ajatellaan sen lesbo- ja homotutkimukseen ja -aktivismiin kiinnittyneistä juurista käsin, mikä merkitsee keskittymistä haluun ja sen kohteen sukupuoleen. Rossin näkemyksen mukaan binäärivastakohtaan keskittyminen heikentää queer-käsitteen ja -ajattelun potentiaalia parantavana muutosvoimana. Äären esittelemä kriittinen eläintutkimus vie binäärijakojen kyseenalaistamisen uudelle tasolle haastaessaan valtavirtakulttuurissa itsestään selväksi ja luonnolliseksi käsitteellistetyn ihmis–eläin-jaon. Myös tämän dikotomian murtaminen voidaan nähdä välttämättömänä myönteiselle kehitykselle, vaikkei sen suhteen vielä voidakaan osoittaa samanlaista sosiaalista edistystä kuin mitä Rossi näkee tapahtuneen. Rosenberg puolestaan toteaa valtasuhteen purkamisen tarpeen muttei vielä näe merkkejä parantumisesta.

Paranoidin ja reparatiivisen lukutavan lisäksi numeromme kirjoittajien erilaisiin lopputulemiin vaikuttanevat tekstien erilaiset aikaperspektiivit. Rossi kirjoittaa queer-parannusprosesseista, jotka kestävät pitkään, vuosikymmeniä. Hän myös pohtii kuvailemiensa ajankohtien ja kuluvan ajan merkitystä. Äären aineiston parannusfantasiat (vapautukset) puolestaan tapahtuvat hetkessä, melkein päihmeparannuksina. Rosenbergin kuvassa aika on melko lailla pysähtynyt, koska hän analysoi tilannetta pikemminkin kuin muutosta.

Sukupuolen ja seksuaalisen moninaisuuden kulttuurien selviytymisestä niille avoimesti vihamielisissä ympäristöissä voi tarkastella Sedgwickin (2003, 150–151) tapaan esimerkkeinä tavoista, joilla yksilöt ja yhteisöt onnistuvat hyödyntämään kulttuurisia elementtejä myös heiltä tukensa ja hyväksyntänsä kieltävästä kulttuurista. Rossi tarkastelee tässä valossa queer-aktivismiin ja queer-ajattelun syntyhistoriaa, jonka juuret ovat 1980-luvun Yhdysvalloissa ja hiv/aids-kriisissä, ajassa, jota leimasi kuoleman läsnäolo. Rossi tulkitsee Sedgwickin tarkoittaneen, että queer ”jatkuvana hetkenä” toimi ja toimii menetettyjen unohtamista vastaan. Kun queerin parantamisen teema tuodaan ihmisen ulkopuolelle, eläimiin ja laajemmin ympäristöön, tulemme äärimmäisen tietoiseksi omasta katoamisestamme – tai ainakin meidän pitäisi tulla. LHBTQI-ihmisöikeusliikkeen historiaa ja heteroliittolaisuutta katsottaessa voidaan hahmotella samankaltaisia jännitteitä; heteroliittolaiset voidaan nähdä pelastajina samaan tapaan kuin kanoja vapauttavat ihmiset. On kuitenkin syytä huomata, että jos näiden kahden rajan kyseenalaistamiset tai dekonstruoinnit (pikemminkin kuin sen ylittäminen) halutaan rinnastaa, on pakko huomioida, että ihmis–eläin-rajalla kyseenalaistamista tekee etuoikeutettu osapuoli. Homo–hetero-ajan suhteen pohdiskelua sen sijaan käytiin ”sorretun” osapuolen piireissä.

Rossin binäärivastakohtaisuuksien purkamisen ja ajallisuuden sekä Äären lajien välisten rajojen rikkomisen teemat yhdistää puhuttelevasti Donna Haraway (2015, 2016). Harawayn parantamisen mittakaava on kuitenkin suurempi. Hän kirjoittaa Äären tapaan lajisyrjinnästä ja leikittelee geologisten aikakausien nimillä korostaakseen ihmisen toiminnan syvällistä, tuhoisaa, globaalia vaikutusta ympäristöön. Hänen mukaansa planeettaa köyhdyttänyt lyhyt ihmisen maailmanaika, antroposeeni (ja sen myöhäisvaihe ”kapitaloseeni”), on väistämättä päättymässä. Sitä on seuramassa chthuluseeni³, elävän maan ja planeetan eri otuksia ja eliöitä (Harawayn 2015: *critters*) yhdistävien moninaisten lonkeroiden ja säikeiden aikakausi. Sen keskiössä on ajatus parantavasta, odottamattomastakin kumppanuudesta ja yhteisten, antroposeenin ajan menetysten suremisesta. Haraway (2015, 2016) katsoo, että meidän tulisi luoda kiintymystä ja siteitä oman lajimme ulkopuolelle (*make kin as oddkin*), jotta voisimme paremmin vastata eko-oikeudenmukaisuuden haasteisiin. Sitä kautta pystymme nousemaan turhan toivon ja lamauttavan epätoivon yläpuolelle:

... (W)e require each other in unexpected collaborations and combinations, in hot compost piles. We become-with each other or not at all. That kind of material semiotics is always situated, someplace and not noplac, entangled and worldly. Alone, in our separate kinds of experience, we know both too much and too little, and so we succumb to despair or to hope, and neither is a sensible attitude. Neither despair nor hope is tuned to the senses, the mindful matter, to material semiotics, to mortal earthlings in thick compresence. (Haraway 2016, 4.)

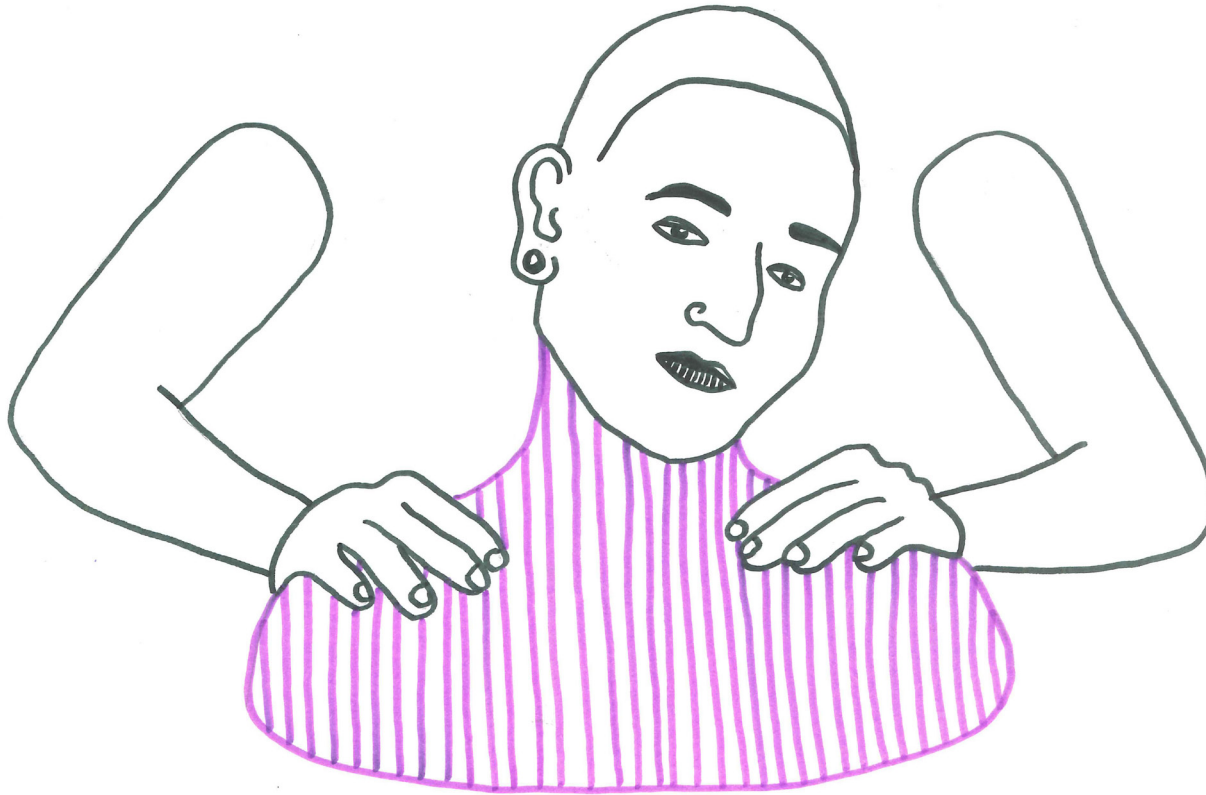
Yhteisen parantumisen ja parantamisen vaatimus pakottavat jälleen rajojen pohdinnan äärelle. Onko eläin–ihmis-ajan ylittäminen sukua (ainakin

3 Chthuluseeni ei ole yksi yhteen H. P. Lovecraftin lähes samannimisen muinaisen lonkerohirviön kanssa.

oddkin-merkityksessä) homo–hetero-rajalle? Onko yhteisten menetysten sureminen mahdollista silloinkin, kun toinen on toista syyllisempi? Lajitasolla tarkasteltaessa ihmis–eläin-suhteessa surujen summa on vastaanpanemattomasti ihmisellä suurempi. Rossin mukaan jännitteinen liitolaisuus on mahdollista ja ajoittain tarpeen, vaikkapa ymmärryksen lisäämiseksi siitä, että itse kukin voi hyväksyä ja jopa arvostaa sellaista outoutta – vaikkapa Äären artikkelin esittelemää kanallisuutta –, jota ei itse tunne edustavansa. Yhteisten menetysten suremisen jälkeen voisimme tavoitella vaikkapa Haritawornin, Kuntsmanin ja Posoccon (2014, 5) sanoin ”elettävyyttä tapettavuuden rinnalla, pelastamista poisheitämisen rinnalla, suojelemista hylkäämisen rinnalla, sekä juhlistamista ja muistamista väkivaltaisen poispyyhkimisen ja unohtamisen rinnalla” (käännös: Rossi). Muistamisen ja unohtamisen politiikkaa käsitellään myös **Varpu Alasuutarin** kirjoittamassa kirja-arviossa.

Ahneuden haureudesta hauraaseen pervoon

Lopuksi joudumme palaamaan perusidentiteettipolitiikkaan. Sillä jos queer on kaikkea tuota – myös kanallisuutta ja Harawayn termein komposteja –, mitä sillä lopulta enää on ihmisten kesken tehtävissä? Rossi esittelee, kuinka Sarah Ahmed (2016) ei pohdi ehtoja sille, kuka on queer – eikä aseta kysymystä queeriydestä tässä yhteydessä lainkaan seksuaalisuuden ”binäärimatriisiin” – vaan käsittelee sitä, mitä queer voi olla – paitsi sanakirjan mukaisesti outoa, häiritsevää ja häiriintynyttä tai sopimatonta – ja mitä se voi sanana tehdä, eli miten se voi toimia performatiivisesti. Sama logiikka tuntuisi ratkaisevan myös parannettavien pervojen ja parantavan pervon ongelman: queer-bioetiikan kehittäjä Lance Wahlert sovelsi seminaarin keynote-esitelmässään queer-bioetiikan metodiin jo perinteistä tulkintaa queeristä paitsi substantiivina myös verbinä. Queer-bioetiikan voisi siis mieltää lääketieteen pervouttamiseksi.

Kuva: Valpuri Kalma, 2017.

Rossin mukaan Ahmedin queer on tietynlaista kömpelyyttä tai maailmaan törmäämistä. Palataksemme Äären ajatuksiin queeristä eläin–ihmis-rajain purkajana, Ahmedin maailmaan törmääminen yhdistettynä Harawayn chthuluseeniin on hyvin konkreettisesti yhteensopivaa sen kanssa: törmäämme hyvin käsin kosketeltavasti maailman rajoihin, kun luonnonvarat ehtyvät ja ilmastonmuutoksen seuraukset ovat väistämättömiä.

Epätoivoon ja julmuuteemme vajoamisen sijaan voimme etsiä outoa kumppanuutta haavoittuvaisina olentoina. Rossi käsittelee puhuttelevasti Ahmedin käsitettä *queer fragility*, jonka hän kääntää pervoksi hauraudeksi.

Saattaa olla, Ahmed (2016) kirjoittaa, ettei hauraus ole niinkään haurautta menettämisenä, vaan luomiemme suhteiden laatua, sen laatua, mitä olemme rakentaneet. Hauraan suojan kevyet, liikkuvat seinät, selviämään rakennetut. Heltiävän otteen hauraus sotkiessamme asiat. Kuinka selviydymme siitä, mikä on sotkettu.

Ehkä pervosta hauraudesta voi lähteä etsimään vastavoimaa haureudelle, joka ahnehtii, repii, nau-laa paikalleen, omii, rajaa ja harhaisesti ylevöittää itsensä. Pervon haurauden kautta lajirajat ylittävät queer nekropolitiikat ja queer eko-oikeudenmukaisuus voivat tarjota ennen kokemattomia parantamisen ja parantumisen mahdollisuuksia. Samalla ne sulkevat sisäänsä sen pimeän energian, joka kumpuaa queerin parantumattomuudesta ja parantumattomasta määrittelemättömyydestä.

Lähteet

- Ahmed, Sara. 2016. *Feminist killjoys*, <https://feministkilljoys.com/2016/04/21/queer-fragility/>. Viitattu 6.10.2017.
- Berila, Bet. 2016. "Mindfulness as a Healing Liberatory Practice in Queer Anti-Oppression Pedagogy". *Social Alternatives* 35(3): 5–10.
- Callier, Durell. 2011. "A Call to Love: In Remembrance of Our Quare Saints". *Qualitative Research Journal* 11(2): 85–94. <https://doi.org/10.3316/QRJ1102085>
- Conrad, Peter. 1973. "The Discovery of Hyperkinesis: Notes on Medicalization of Deviance". *Social Problems* 23(1): 12–21. <https://doi.org/10.2307/799624>

- Cooper, David (toim.). 1971. *Psychiatry and Anti-psychiatry*. London: Paladin.
- Dell'Aversano, Carmen. 2010. "The Love Whose Name Cannot be Spoken: Queering the Human-Animal Bond". *Journal for Critical Animal Studies* 8(1-2): 73-125.
- Fredericks, Erin, Ami Harbin ja Kelly Baker. 2017. "Being (In)visible in the Clinic: A Qualitative Study of Queer, Lesbian, and Bisexual Women's Health Care Experiences in Eastern Canada". *Health Care for Women International* 38(4): 394-408. <https://doi.org/10.1080/07399332.2016.1213264>
- Halberstam, J. 1995. *Skin Shows: Gothic Horror and the Technology of Monsters*. Durham, NC: Duke University Press.
- Hanna, Karen B. 2017. "A Call for Healing: Transphobia, Homophobia, and Historical Trauma in Filipino/a/x American Activist Organizations". *Hypatia* 32(3): 696-714.
- Haraway, Donna. 2015. "Anthropocene, Capitalocene, Planationocene, Chthulucene: Making Kin". *Environmental Humanities* 6: 159-165. <https://doi.org/10.1215/22011919-3615934>
- Haraway, Donna. 2016. *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Durham ja Lontoo: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822373780>
- Haritaworn, Jin, Adi Kuntsman ja Silvia Posocco. 2014. "Introduction". Teoksessa *Queer Necropolitics*, toimittaneet Jin Haritaworn, Adi Kuntsman ja Silvia Posocco, 1-27.
- Heaphy, Brian ja Andrew K.T. Yip. 2006. "Policy Implications of Ageing Sexualities". *Social Policy and Society* 5(4): 443-451. <https://doi.org/10.1017/S1474746406003150>
- Holmqvist, Frida ja Hanna Rydin. 2009. "Ensam är inte stark": Kvalitativ studie om äldre homo/bisexuella kvinnors tankar om äldreomsorgen. C-uppsats, Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.
- Hughes, Mark. 2009. "Lesbian and Gay People's Concerns about Aging and Accessing Care". *Australian Social Work* 62(2): 186-201. <https://doi.org/10.1080/03124070902748878>
- Jackson, Nick C., Michael J. Johnson ja Roe Roberts. 2008. "The Potential Impact of Discrimination Fears of Older Gays, Lesbians, Bisexuals and Transgender Individuals Living in Small- to Moderate-Sized Cities on Long-Term Health Care". *Journal of Homosexuality* 54(3): 325-339. <https://doi.org/10.1080/00918360801982298>
- McRuer, Robert. 2006. *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York: New York University Press.
- Socada, José (Maria). 1998. "Kun potilas ei olekaan hetero". *Duodecim* 114(5): 425.
- Stobie, Cheryl. 2011. "'He Uses My Body': Female Traditional Healers, Male Ancestors and Transgender in South Africa". *African Identities* 9(2): 149-162. <https://doi.org/10.1080/14725843.2011.556792>
- Webster, Travis. 2012. *What Ex-exgays Can Teach Us about Gay, Lesbian, and Queer Rhetorics*. Dissertation, Michigan State University.
- Yep, Gust A. 2003. "The Violence of Heteronormativity in Communication Studies: Notes on Inquiry, Healing, and Queer World Making". *Journal of Homosexuality* 45(2-4): 11-59. https://doi.org/10.1300/J082v45n02_02